

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3

Fylke: Møre og Romsdal

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Grytten

Emne: Bryner

Bygdelag: Øverdalen

Oppskr. av: Lydia Eliassen

Gard: /

(adresse): Verma st.

G.nr. /

Br.nr. /

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. nei

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

farfar m. fl. (gr. br. Lars Tonberg f. 1832)

SVAR

Sp. 1.

I farfars ungdom, omkr. 1850 var det særlig „dovrebyner“, „lesjabryner“ og „vågabyner“ som var i bruk her. Disse byner blev solgt eller byttet bort av fardemenn som likevel kom nedover dalen her på vei til sjøkaulen for å frakte hjem fisk og sild. Nu disse bynene var „dovrebynene“ regnet for å være de beste. Men den siste tid farfar hadde gården blev det vanskelig å få tak i dem, da de kom fra et byneberg som eller hvad farfar fikk oppgit skulde ligge på like inn i fjorveggen på Toffe gård at eieren helst ikke tillot andre enn sine egne husmenn å huggeseg byner der.

Sp. 2.

Nu i bygden kjennes ikke noe byneberg. Nu brukes mest smergelbyner, (maskinbyner) som er raskere å byne med, men ikke gir så fin egg som de gamle naturlige byner fra Dove, Lesja og Vågå. Det er

eit byne

2

mtidig at det Finnes bryneberg ute i
Romsdalsfjordene i ytre distrikter, for
her finnes ennå endel gamle bryner
som kalles „üllåte-bryner“ d. v. s. bryner
som kommer hit sjøveien. Jeg savner
imidlertid opplysning om hvor disse
„üllåte“ bryner kom fra, og han som
forhandlet dem (en kjøpmann på
Andalsnes) er død for omtrent 30 år
siden. Litsneuste bryner har ikke
vart forhandlet siden hans død.
I vort eget herred finnes ikke
bryneberg.

Sp. 4.

Slipsteinen har vart i bruk
i både fars og farfars tid og en
kjenner ikke lengre til om det
i gammel tid kan være brukt
andre måter å kverse utskapene ^{på} ~~sted~~
enn sliping først og bryning (kroting)
etterpå.

Sp. 5.

Leuda eller sennestien er ukjent
her i bygden. Slipsteinen er rund
og står som regel ved vedskjul-
veggen og blir ikke dratt med
ulover slåttelignene. På søren
Finnes som regel en slipstein
som ofte er anbrakt mellom to
skråtliggende støkker hvor ene
enden av støkkene er banket ned
i jorden og den øverste enden er
festet i uthusveggen. Slipsteinene
blir dratt med håndkraft. En kjempe
dag et sted hvor et lite vannhjul
i bekken drog slipsteinen, det er

Sp. 6.

regnes som en raritet.

Ljåen slipes opp når den er my og "kvetes" eller bynes så ofte stallekaren synes det truges ute i marken. Noen bruker å slipe ljåen for hver økt.

Det er: til hvert måltid, men Sliuke stallekaren gruer seg ofte både en og to dage mellom hver gang de må slipe. Vårlige stallekaren "myter vekk" ljåen, sier vi her om slike som ikke kan håndtere bynet skikkelig og derfor hefter bort meget tid til sliping.

Sp. 7.

Så sent som omkr. 1890 fantes her noe som het sandstikke. Det var laget av tre som var dyppet i lim og deretter i sand og deretter i lim og så i sand påny. Farfar Lars

Tomborg f. 1832 død 1935 brukte sandstikke, Løst og doorebyne eller på. Min egen far bruker helst "smurgelbyne" (maskinbyne) Løst og "dovre" eller "uttåte" byne til finbygning. Han har begge byner i samme bynestokk når han slår.

Sp. 8

For sat ljåen alltid på orvet når de slipe. Nå brukes delvis en annen sort ljåer hvor ljåen kan lages av, men disse ljåer er ikke så store i bruk. Den holder eggen mot seg når en sliper ljåen.

Sp. 9.

Ved bygning av stult-oro holdes orvet mellom knærne når en byner. Ved bygning av ljå med langarr, settes orvets øvre del på bakken og

ljæen stilles under neutrope arm. En
regner at arvet skal være av den
lengde at det rekker akkurat opp
under armkroken på stallekaren
for å være passende

Sp. 10.

Koppen byorne) blir båret i kalles
bynstokk og er laget av uttullet tre.
En kjenner også til at enkelte
bynstokker er laget av jernstikk, men
de er mest alminnelig.

Sp. 11

Fugur her kjender til at byrust
blir båret i okse eller kuhorn.

Sp. 12.

Byrustokken har en krok som
festes på knivstirebillet og henger
rett bak mens en står.

Sp. 13.

Byrustokken er som regel halvfuld
av valten. En fukter både smergel-
byrner og naturbyrner. Tråbyrner
brukes ikke lenger.

Sp. 14.

Ukjendt her.

Sp. 15.

Ukjendt her. (Mot ringorm er et
gammelt husråd her å smørre parafin
over, hvorved ringormen dør)

Sp. 16.

Fugur kjender her til at
byrustkval brukes mot sykdommer

Sp. 17.

Fugur kjender skikken med å la
byrust ligge i jord eller maurlite her.

Sp. 18.

Her finnes ingen tradisjon om at
byrust saler.

Sp. 19.

Her brukes en vaku istedenfor å
spekke på.

Sp. 20.

Her kjendes ingen særlige rein
eller ramser som høver til tjåkversing.